

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av 3 och 4 § i lagen om utredning av unga brottsmisstänkta situation

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I propositionen föreslås att lagen om utredning av unga brottsmisstänkta situation ändras så att den tidsfrist på 14 dygn som gäller skyldigheten att anmäla en ungs brott börjar löpa efter det att förundersökningen blivit klar. Denna anmälningsskyldighet gäller förundersökningsmyndigheten. Enligt den gällande lagen börjar tidsfristen på 14 dygn löpa efter det att en ung person registrerats i förundersökningsmyndighetens datasystem.

Efter ändringen är det möjligt att undvika onödiga påföljdsutredningar till exempel i fall där man avstår från vidare åtgärder eller där strafforder- eller ordningsbotsförfarande tillämpas. Därtill kommer förundersökningsmyndigheterna att kunna förmedla mer och säkrare uppgifter än för närvarande om den ungs personens brott till åklagaren och Brottspåföljdsmyndigheten. Genom ändringen blir det också möjligt att undvika situationer där en ung brottsmisstänkt får kännedom om hemliga tvångsmedel som riktats mot honom eller henne eller någon annan som even-

tuellt har samband med samma brottshelhet, om sammanställningen av påföljdsutredningen inleds innan förundersökningen har blivit klar.

Ändringen av tidpunkten för när tidsfristen börjar löpa fördröjer inte behandlingen av ärendet i nämnvärd mån, eftersom förundersökningsmyndigheterna ska behandla ärenden som gäller unga personers brott skyndsamt.

Till lagen fogas det enligt förslaget dessutom en bestämmelse om att förundersökningsmyndigheten inte behöver anmäla en ungs brott som behandlas i ett militärt disciplinförfarande.

Vidare fogas det till lagen en bestämmelse enligt vilken åklagaren inte behöver begära påföljdsutredning, om den unge brottsmisstänkte inte är finsk medborgare och han eller hon inte har stadigvarande bostad i Finland.

Lagen avses träda i kraft den 1 april 2013.

ALLMÄN MOTIVERING

1 Nuläge

Lagen om utredning av unga brottsmisstänkta situation (633/2010) trädde i kraft vid ingången av år 2011. Genom lagen ersattes personundersökningen av unga förbrytare med en påföljdsutredning som syftar till att kartlägga den unga brottsmisstänktes sociala situation och orsakerna till att han eller hon begick brottet samt bedöma risken för att den unga personen gör sig skyldig till nya brott och möjligheterna att stödja honom eller henne i att leva ett brottsfritt liv.

Enligt 3 § i lagen om utredning av unga brottsmisstänkta situation ska förundersökningsmyndigheten inom 14 dygn efter det att en ung person registrerats som ung brottsmisstänkt i förundersökningsmyndighetens datasystem anmäla den unga personens brott till åklagaren, socialmyndigheten och Brottspåföljdsmyndigheten. Anmälan behöver dock inte göras, om förundersökningen har avslutats utan att ärendet överlämnats till åklagaren för prövning eller om brottet begicks när den misstänkte var 18–20 år och strafforder- eller ordningsbotsförfarande tillämpas på ärendet. När åklagaren fått kännedom om en ungs persons brott ska han eller hon enligt lagens 4 § inom 14 dygn be Brottspåföljdsmyndigheten sammanställa en påföljdsutredning, om ett strängare straff än böter är att vänta för brottet.

Enligt 5 § 2 mom. i lagen om utredning av unga brottsmisstänkta situation ska Brottspåföljdsmyndigheten inom 30 dygn från åklagarens begäran utifrån tillgängliga uppgifter göra en bedömning av hur en ung brottsmisstänkts sociala anpassning kan främjas och han eller hon hindras att begå brott genom valet av påföljd och verkställandet av påföljden. För detta ska Brottspåföljdsmyndigheten i samarbete med socialmyndigheten skaffa fram och sammanställa information om personens levnadsförhållanden, särskilt rusmedelsmissbruk, missbrukar-rehabilitering, mentala hälsa, användning av mentalvårdstjänster, behov av övriga tjänster och stödåtgärder och om andra omständighe-

ter som väsentligt hör samman med hans eller hennes sociala situation. Brottspåföljdsmyndigheten ska skaffa de uppgifter om den misstänktes sociala situation som behövs för påföljdsutredningen även från andra myndigheter samt privata sammanslutningar och personer.

Enligt 5 § 3 mom. i lagen om utredning av unga brottsmisstänkta situation ska Brottspåföljdsmyndigheten utifrån sin bedömning sammanställa en skriftlig påföljdsutredning som även innehåller väsentlig information om den unge brottsmisstänktes sociala situation. Påföljdsutredningen ska också innehålla sådana andra utredningar eller utlåtanden med anledning av brott som åklagaren har begärt för utdömande av en samhällspåföljd.

Då förfarandet med påföljdsutredningar infördes upptäcktes det redan i ett tidigt skede att antalet begäran om påföljdsutredning var betydligt högre än vad som beräknades i lagberedningsskedet. Det stora antalet utredningar har medfört en ansevärd mängd arbete vid Brottspåföljdsmyndighetens bedömningscentrum och enheter för samhällspåföljder. Därtill upptäcktes ett problem i fråga om hemlighållandet av hemliga tvångsmedel som används vid förundersökningen. Trots att problemet inte ännu har blivit aktuellt i det praktiska arbetet, kräver det att förfarandet ändras.

2 Problem i nuläget

Onödiga begäran om påföljdsutredning och det stora antalet påföljdsutredningar

De lagstadgade tidsfristerna för myndigheternas åtgärder är mycket knappa. Syftet har varit att säkra en skyndsam behandling av unga personers brottmål. Behandlingstiderna har också förkortats tydligt, vilket har haft positiva verkningar. I praktiken har de knappa tidsfristerna dock även medfört vissa problem, bland annat att åklagaren inte alltid har tillräckliga uppgifter om ärendet eller den

unga personen i det skede då han eller hon måste be Brottspåföljdsmyndigheten sammanställa en påföljdsutredning. I vissa fall har man redan inlett sammanställningen av påföljdsutredningen när det framgår att den unga personen i fråga inte har gjort sig skyldig till brottet eller att gärningen är så ringa att det avstås från åtgärder. Den unga personen kan således bli föremål för en påföljdsutredning, trots att han eller hon inte har gjort sig skyldig till ett brott eller brottet är så ringa att det inte finns behov för andra åtgärder än förundersökningen. I dessa fall inleder Brottspåföljdsmyndigheten sammanställningen av en påföljdsutredning, trots att det senare framgår att utredningen inte behövs. Dessa onödiga utredningar binder en stor del av personalresurserna, vilket leder till att Brottspåföljdsmyndigheten inte kan rikta tillräckliga resurser till sådana problematiska fall, där det skulle vara nödvändigt att noggrant utreda och diskutera den unga persons situation och möjligheterna att påverka denna situation.

År 2011, då lagen trädde i kraft, var antalet begäran om sammanställning av påföljdsutredningar som inkom till Brottspåföljdsmyndigheten nästan tredubbelt jämfört med antalet begäran om personundersökningar år 2010. År 2010 begärdes sammanlagt 2 496 personundersökningar. År 2011 framställdes 6 381 begäran om utlåtande avseende en ung person. I år uppskattas antalet begäran om utlåtande avseende en ung person uppgå till 4 300. I synnerhet vid Brottspåföljdsmyndighetens bedömningscentrum har antalet begäran om påföljdsutredning orsakat anhopning av ärendena. Vid enheterna för samhällspåföljder är situationen inte lika svår.

En del av den ovan nämnda ökningen i antalet ärenden kan förklaras med att till följd av lagändringen gör socialmyndigheterna inte längre utredningar i fråga om personer som är yngre än 18 år utan Brottspåföljdsmyndigheten sammanställer påföljdsutredningar även för minderåriga. Den största orsaken till det stora antalet påföljdsutredningar är dock det ovan nämnda problemet, som beror på att åklagaren med stöd av de lagstadgade tidsfristerna måste framställa begäran om påföljdsutredning i ett så tidigt skede, att man inte nödvändigtvis vet till exem-

pel om ett strängare straff än böter är att vänta för brottet.

I påföljdsutredningen ingår viktig information som behövs vid behandlingen av brottmålet. Åklagaren och domstolen får inte motsvarande information ur andra handlingar. Den viktigaste delen av utredningen är ställningstagandet till behovet av övervakning. Detta ställningstagande förutsätter bl.a. att den unge brottsmisstänktes risk för återfall, rusmedelsmissbruk, brottsbeteende och attityd till brott utreds. För att kunna konstatera och bedöma dessa omständigheter skulle den som sammanställer utredningen ha nytta av det färdiga förundersökningsmaterialet. Åklagaren behöver uppgifterna som ingår i påföljdsutredningen både för bedömning av behovet av övervakning och för prövning av åtgärdseftergift. För det sistnämnda behöver åklagaren mer uppgifter än för bedömningen av behovet av övervakning.

I nuläget är myndigheterna som behandlar ärenden som gäller unga brottsmisstänkta ofta tvungna att överföra ärendet vidare till följande myndighet med bristfälliga uppgifter. Till följd av de skyndsamma behandlingstiderna kan det hända att den första som hör den unge brottsmisstänkte är en tjänsteman vid Brottspåföljdsmyndighetens bedömningscentrum eller enhet för samhällspåföljder. Detta är särskilt problematiskt i sådana fall där förundersökningsmyndigheten har använt hemliga tvångsmedel.

En väsentlig del av behandlingen av en ungs persons brottmål och sammanställningen av påföljdsutredningen är kontakten med den kommunala socialmyndigheten för att utreda den ungs situation samt för att kartlägga och ordna behövliga stödåtgärder och tjänster. När det gäller minderåriga är kontakten med barnskyddsmyndigheterna ytterst viktig.

Riksåklagarämbetet har gett en anvisning och Brottspåföljdsmyndighetens centralförvaltningsmyndighet har meddelat en föreskrift om vissa förfaranden som ska iakttas vid framställandet av begäran om påföljdsutredning. I Riksåklagarämbetets anvisning (RÅ 12/32/2011) uppmanas åklagarna att lämna in stämningsansökan som gäller unga brottsmisstänkta per e-post till den enhet vid Brottspåföljdsmyndigheten till vilken begäran om sammanställning av påföljdsutred-

ning har framställts. I föreskriften som meddelats av Brottspåföljdsmyndighetens centralförvaltningsmyndighet (dnr 13/004/2011) framhävs betydelsen av förhandlingskontakten med åklagaren. Vid förhandlingarna kan uppgifterna om ärendet samlas och det kan avtalas om utlåtandenas prioritetsordning. Genom smidiga samarbetsförfaranden och myndigheternas interna anvisningar har man strävat efter att förbättra situationen så att påföljdsutredningar inte begärs och sammanställs i onödan.

Genom att utveckla myndighetsverksamheten och myndigheternas förfaranden har ovan nämnda problem i anslutning till sammanställningen av påföljdsutredningar kunnat minskas. Problemen kan dock inte undanröjas enbart genom dessa åtgärder. I det praktiska arbetet har man konstaterat att ovan nämnda problem kunde minskas genom att påföljdsutredningen begärs och sammanställs först efter att förundersökningen är klar. Polisen ska enligt lag utreda ärenden som gäller en ung persons brott skyndsamt. Enligt resultatmålen strävas det efter att förundersökningen av en ung persons brott ska bli klar inom 30 dagar från att ärendet har inletts.

Sammanställning av en påföljdsutredning för en ung utlänning som misstänks för brott

Enligt 4 § i lagen om utredning av unga brottsmisstänkta situation ska åklagaren be Brottspåföljdsmyndigheten sammanställa en påföljdsutredning även för en ung utomlands bosatt utlänning som misstänks ha begått ett brott i Finland. I praktiken är det dock oftast omöjligt att sammanställa en påföljdsutredning i dessa fall, eftersom man i allmänhet inte kan nå den som misstänks för brott vare sig för att kunna inleda sammanställningen av påföljdsutredningen eller för att slutföra utredningen. Sådana brott som avses i detta sammanhang och som begåtts av en utlänning som inte är bosatt i Finland tas inte heller upp till behandling vid finländska domstolar, eftersom dessa personer i regel inte kan nås för att stämmas in till rätten. Dessa situationer ökar för sin del antalet begäran om påföljdsutredningar. Läget kan inte anses vara ändamålsenligt.

Förundersökningsmyndighetens anmälan om en ung persons brott då hemliga tvångsmedel används

Enligt 3 § i lagen om utredning av unga brottsmisstänkta situation ska förundersökningsmyndigheten inom 14 dygn efter det att en ung person registrerats som brottsmisstänkt i förundersökningsmyndighetens datasystem anmäla den unga personens brott till åklagaren, socialmyndigheten och Brottspåföljdsmyndigheten. Detta förfarande är problematiskt i sådana fall där det vid förundersökningen används hemliga tvångsmedel. Förundersökningsmyndighetens anmälnings skyldighet kan äventyra förundersökningen av brottshelheter, i synnerhet när det gäller narkotikabrottshelheter och vid användning av till exempel teleavlyssning.

I 48 § 1 mom. i förundersökningslagen förskrivs bland annat att om för någon som är närvarande vid en förundersökning yppas uppgifter som gäller andra än honom själv och som ansluter sig till undersökningen och som han eller hon inte tidigare har kännedom om, kan undersökningsledaren förbjuda honom eller henne att röja dem för utomstående medan förundersökningen pågår. En förutsättning för förbudet är att ett avslöjande av dylika uppgifter, medan undersökningen pågår, kan försvåra utredningen av brottet eller orsaka parterna eller andra skada eller olägenhet. Förbudet gäller högst tre månader åt gången. Förbudet att röja uppgifter tryggar dock inte på ett tillräckligt sätt att informationen hålls hemlig.

Hittills har det inte förekommit sådana fall där förundersökningsmyndigheten skulle ha varit tvungen att anmäla en ung persons brott samtidigt som hemliga tvångsmedel används vid förundersökningen, men det är nödvändigt att vara beredd på sådana situationer. Ett annat problem är att en ung person som misstänks för brott kan bli hörd av en tjänsteman vid Brottspåföljdsmyndigheten i samband med påföljdsutredningen innan förundersökningsmyndigheten har hört honom eller henne som brottsmisstänkt. Sådana fall har förekommit i någon mån.

3 Föreslagna ändringar

Det har konstaterats vara nödvändigt att åklagaren och Brottspåföljdsmyndigheten får mer information om den unga personens brott än vad som förundersökningsmyndigheterna i regel kan skaffa in inom den nuvarande tidsfristen på 14 dygn. Tillräcklig information behövs bland annat för att kunna avgöra om det ska avstås från vidare åtgärder eller om strafforder- eller ordningsbotsförfarande ska tillämpas på ärendet. Om dessa frågor har avgjorts behöver åklagaren inte framställa en onödig begäran om påföljdsutredning till Brottspåföljdsmyndigheten. Brottspåföljdsmyndigheten för sin del behöver tillräckliga uppgifter om brottet och förhållandena då brottet begicks som framkommit vid förundersökningen för sammanställningen av påföljdsutredningen.

För att undanröja problemet som beskrivs ovan föreslås att 3 § i lagen om utredning av unga brottsmisstänkta situation ändras så att den tidsfrist på 14 dygn som gäller förundersökningsmyndighetens skyldighet att anmäla en ung persons brott börjar löpa efter det att förundersökningen har blivit klar. Enligt den gällande lagen börjar fristen löpa efter det att en ung person registrerats som ung brottsmisstänkt i förundersökningsmyndighetens datasystem.

Enligt 3 § 2 punkten i lagen behöver anmälan inte göras, om brottet begicks när den misstänkte var 18–20 år och strafforder- eller ordningsbotsförfarande tillämpas på ärendet. Det föreslås att åldersgränsen slopas, varvid bestämmelsen om att anmälan inte behöver göras då strafforder- eller ordningsbotsförfarande tillämpas på ärendet skulle gälla även 15-17-åringar. Straffanspråk ställs i varje fall alltid till åklagaren för att fastställas. Åklagaren behöver inte underrättas om ordningsbot.

Det föreslås att i lagens 3 § 2 punkten intas ärenden som behandlas i ett militärt disciplinförfarande. Detta förfarande tillämpas redan i nuläget, eftersom anmälan inte görs om den unga personen misstänks för ett militärt brott, som behandlas och avgörs av den disciplinära förmannen i ett militärt disciplinförfarande. Brott som behandlas i ett militärt disciplinförfarande kan anses vara på samma

sätt ringa som brott som behandlas i strafforder- eller ordningsbotsförfarande.

Det föreslås att till lagens 4 § om åklagarens begäran om påföljdsutredning intas även sådana fall där flera av en ung brottsmisstänkts brottmål har sammanförts vid åtalsprövningen och det sammanräknade straffet som är att vänta för dessa brott är strängare än böter. I den gällande bestämmelsen om åklagarens begäran talas det enbart om ett brott.

När en ung utlänning som inte har stadigvarande bostad i Finland misstänks för ett brott är det i regel inte möjligt att sammanställa en påföljdsutredning, eftersom den unga personen inte kan nås. Med tanke på dessa situationer föreslås det att till lagens 4 § fogas en bestämmelse enligt vilken åklagaren inte behöver begära påföljdsutredning om den unge brottsmisstänkte inte är finsk medborgare och han eller hon inte har stadigvarande bostad i Finland. Denna avgränsning är dock inte absolut, vilket innebär att åklagaren kan begära påföljdsutredning till exempel i ett sådant fall att den brottsmisstänkte inte är finsk medborgare och inte har stadigvarande bostad i Finland, men hans eller hennes ärende högst sannolikt kommer att behandlas i Finland.

Om tidsfristen för förundersökningsmyndigheten anmälningsskyldighet på det föreslagna sättet börjar löpa efter det att förundersökningen har blivit klar, försvinner också problemet som hänför sig till användning av hemliga tvångsmedel.

4 Propositionens konsekvenser

Genom de föreslagna ändringarna kan onödiga påföljdsutredningar undvikas och resurser riktas till sådana fall där det finns ett stort behov att utreda den unge brottsmisstänktes situation och ingripa i denna situation. Denna omfördelning av resurserna skulle ha den största effekten vid Brottspåföljdsmyndigheten som sammanställer påföljdsutredningarna.

Den föreslagna lagen förbättrar de unga brottsmisstänkta rättsliga ställning, eftersom påföljdsutredningsförfarandet inte längre inleda i fall där det vid förundersökningen eller

åtalsprövningen konstateras att den unga personen inte har gjort sig skyldig till ett brott eller att man avstår från vidare åtgärder eller att strafforder- eller ordningsbotsförfarande ska tillämpas.

Ändringen innebär att sammanställningen av påföljdsutredningen i vissa fall inleds något senare än för närvarande. Å andra sidan inleds påföljdsutredningen inte i onödan till exempel i fall där åklagaren med stöd av ett tillräckligt förundersökningsmaterial beslutar att åtal inte väcks i ärendet eller att strafforder- eller ordningsbotsförfarande tillämpas. Strafforder- eller ordningsbotsförfarande ska tillämpas ofta på ringa brott som begåtts av unga. Ändringen av den tidpunkt från vilken tidsfristen börjar löpa fördröjer inte behandlingen av ärendet i nämnvärd mån, eftersom förundersökningsmyndigheterna ska behandla ärenden som gäller unga personers brott skyndsamt.

De föreslagna ändringarna undanröjer risken för att användningen hemliga tvångsmedel avslöjas i ett för tidigt skede med tanke på förundersökningen.

Ändringarna äventyra inte principen om snabbt ingripande, som konstaterats vara viktig då det gäller unga personers brottmål, eller den nytta som iakttagandet av denna princip medför.

5 Beredningen av propositionen

Propositionen har beretts vid justitieministeriet i samarbete med Brottspåföljdsmyndigheten.

Utlåtande om propositionen har begärts av justitieministeriets lagberedningsavdelning och justitieförvaltningsavdelning, inrikesministeriet, försvarsministeriet, Riksåklagarämbetet, Brottspåföljdsmyndighetens centralförvaltningsmyndighet samt Södra Finlands, Västra Finlands och Östra och Norra Finlands brottspåföljdsregioner, Polisstyrelsen, Gränsbevakningsväsendet, Finlands Kommunförbund, Helsingfors stad, Kuopio stad och Uleåborgs stad. Remissinstanserna understödde förslaget. Detaljerade synpunkter som framförts i utlåtandena har beaktats vid färdigställandet av propositionen.

6 Ikraftträdande

Lagen föreslås träda i kraft den 1 april 2013.

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs riksdagen följande lagförslag:

Lagförslag

Lag om

om ändring av 3 och 4 § i lagen om utredning av unga brottsmisstänkta situation

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om utredning av unga brottsmisstänkta situation (633/2010) 3 och 4 § som följer:

3 §

Förundersökningsmyndighetens anmälan av brott som begåtts av en ung person

Förundersökningsmyndigheten ska inom 14 dygn efter det att förundersökningen har blivit klar anmäla den unga personens brott till åklagaren, socialmyndigheten och Brottspåföljdsmyndigheten. Anmälan behöver dock inte göras, om

- 1) förundersökningen har avslutats utan att ärendet överlämnats till åklagaren för prövning, eller
- 2) strafforder- eller ordningsbotsförfarande eller militärt disciplinförfarande tillämpas på ärendet.

4 §

Åklagarens begäran

När åklagaren fått kännedom om en ungs brott ska åklagaren inom 14 dygn be Brottspåföljdsmyndigheten sammanställa en påföljdsutredning, om ett strängare straff än böter är att vänta för brottet eller för flera brott som ska behandlas på en och samma gång.

Begäran behöver dock inte framställas om den unge brottsmisstänkte inte är finsk medborgare och han eller hon inte har stadigvarande bostad i Finland.

Denna lag träder i kraft den 20 .
Åtgärder som krävs för verkställigheten av denna lag får vidtas innan lagen träder i kraft.

Helsingfors den 29 november 2012

Statsminister

JYRKI KATAINEN

Justitieminister *Anna-Maja Henriksson*

Lag om

om ändring av 3 och 4 § i lagen om utredning av unga brottsmisstänkta situation

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om utredning av unga brottsmisstänkta situation (633/2010) 3 och 4 § som följer:

Gällande lydelse

3 §

Förundersökningsmyndighetens anmälan av brott som begåtts av en ung person

Förundersökningsmyndigheten ska inom 14 dygn efter det att en ung person registrerats som ung brottsmisstänkt i förundersökningsmyndighetens datasystem anmäla den unga personens brott till åklagaren, socialmyndigheten och Brottspåföljdsmyndigheten. Anmälan behöver dock inte göras, om

1) förundersökningen har avslutats utan att ärendet överlämnats till åklagaren för prövning, eller

2) *brottet begicks när den misstänkte var 18–20 år och* strafforder- eller ordningsbotsförfarande tillämpas på ärendet.

4 §

Åklagarens begäran

När åklagaren fått kännedom om en ungs brott ska åklagaren inom 14 dygn be Brottspåföljdsmyndigheten sammanställa en påföljdsutredning, om ett strängare straff än böter är att vänta för brottet.

Förslagen lydelse

3 §

Förundersökningsmyndighetens anmälan av brott som begåtts av en ung person

Förundersökningsmyndigheten ska inom 14 dygn efter det att *förundersökningen har blivit klar* anmäla den unga personens brott till åklagaren, socialmyndigheten och Brottspåföljdsmyndigheten. Anmälan behöver dock inte göras, om

1) förundersökningen har avslutats utan att ärendet överlämnats till åklagaren för prövning, eller

2) strafforder- eller ordningsbotsförfarande *eller militärt disciplinförfarande* tillämpas på ärendet.

4 §

Åklagarens begäran

När åklagaren fått kännedom om en ungs brott ska åklagaren inom 14 dygn be Brottspåföljdsmyndigheten sammanställa en påföljdsutredning, om ett strängare straff än böter är att vänta för brottet *eller för flera brott som ska behandlas på en och samma gång.*

Begäran behöver dock inte framställas om den unge brottsmisstänkte inte är finsk medborgare och han eller hon inte har stadigvarande bostad i Finland.

Denna lag träder i kraft den 20 .

Åtgärder som krävs för verkställigheten av denna lag får vidtas innan lagen träder i kraft.
